

גבולות היחידה: שמואל ב' פרק י"ב, פס' א'-י"ד

נושא היחידה: משל כבשת הרש ועונשו של דוד

מספר שיעורים: 1

כתבה: יעל גרוסברג

כללי:

לאחר חטא דוד עם בת שבע ומותו של אוריה, שולח ה' את נתן הנביא להוכיח את דוד על מעשיו. נתן מספר לדוד משל, וכאשר דוד המלך חורץ את גזר הדין בעקבות המשל, אומר לו נתן כי את גורל עצמו חרץ! "אתה האיש!" ועליו לקבל עונש חמור. דוד לוקח אחריות על עצמו, מצטער ומתחרט על מעשהו, ועל כן הקב"ה מקבל את תשובתו ומקל בעונשו - "גם ה' העביר חטאתך לא תמות".

פתיחה:

המורה יתלה על הלוח בריסטול עם המילה: משל.

הוא ישאל את התלמידים: מהו משל? מדוע משתמשים לפעמים במשל?

לאחר תשובותיהם, יבקש מהם המורה דוגמה למשל.

משל הוא סיפור מעשה שנועד להעביר מסר חשוב. לדוגמה: אם ישנה מריבה בין תלמידי הכיתה, במקום לדון מה בדיוק היה, מי התחיל ומי האשם - יכול המורה לספר סיפור על מריבה בין שרי מלך בארץ רחוקה, ומתוך הסיפור יבינו התלמידים את מוסר ההשכל.

בשיעור זה נפגוש את אחד המשלים החשובים והמפורסמים ביותר בתנ"ך.

אך לפני כן, תזכורת קלה: בשיעור הקודם למדנו על כך שדוד נקלע ל"בעיה" שאותה הוא היה צריך לפתור. מה הייתה הבעיה? שבת שבע הייתה בהיריון ממנו, והיא הייתה אשתו של אוריה. כיצד ניסה דוד "לפתור" את הבעיה?

המורה ישמע את תשובות התלמידים ואת סיום הניסיונות לפתרון באמצעות גרימת מותו של אוריה.

המורה ימשיך ויאמר: אם כך, אז בסדר. הייתה בעיה, והיא נפתרה. אף אחד לא יודע שהתינוק שנולד במזל טוב הוא מדוד, עוד לפני מות אוריה. אפשר לומר שהכול בסדר...

אבל כמו שראינו בהצגה- אולי במישור האנושי הסיפור נגמר, אך מה היה הפסוק האחרון בפרק הקודם? "וירע הדבר אשר עשה דוד בעיני ה'". כעת נקרא את תגובת ה' למעשה.

לימוד הפסוקים:

קריאת פס' א'-ד': המשל

נתן הנביא מגיע לדוד המלך, ובפיו סיפור. המורה יבקש מהתלמידים שיספרו במילים שלהם את הסיפור. ניתן גם לבקש מהם שכל אחד יכתוב את הסיפור במחברתו:

בעיר אחת היו שני אנשים – עשיר ורש (עני). לעשיר היו הרבה כבשים, ואילו לעני הייתה כבשה אחת בלבד, שאותה הוא אהב וטיפח מאוד. יום אחד, הגיע לאיש העשיר אורח, חמל (ריחם) האיש על כבשיו, ולקח את הכבשה היחידה והאהובה של האיש העני, שחט ובישל אותה והגיש לאורחו.

← ניתן לבקש מהתלמידים להמחז את הסיפור להצגה בפנטומימה.

← המורה יאמר לתלמידים, כי אחד מתפקידיו של המלך הוא גם של שופט. דוד שומע את הסיפור כשופט, וכעת נראה מה יהיה גזר הדין שייתן.

המורה יכתוב על הלוח: תגובת דוד:

תשובת נתן הנביא:

קריאת פס' ה'-ו': תגובת דוד

דוד כועס מאוד על האיש העשיר וקובע שני עונשים: "בן מוות האיש" = עונש מוות, ו"את הכבשה ישלם ארבעתיים" = עליו לשלם פי ארבעה ממחיר הכבשה.

קריאת פס' ז': תשובת נתן הנביא

← בתחילה יקרא המורה רק את המילים הראשונות, בצורה דרמטית, תוך הדגשת המילים "אתה האיש". במילים אלו טמונה ההבנה כי כל הסיפור היה רק משל.

המורה ישרטט על הלוח טבלה, שבה הוא יכתוב רק את המשל, ויבקש מהתלמידים להשלים את הנמשל. כאשר ה"אורח" הנו אתגר:

משל	נמשל
האיש העשיר	
האיש העני	
הרבה כבשים	
כבשה אחת	
האורח	

תשובה:

משל	נמשל
האיש העשיר	דוד
האיש העני	אוריה
הרבה כבשים	נשים רבות שהיו לדוד
כבשה אחת	בת שבע, אשתו היחידה של אוריה
האורח	היצר הרע

← לאחר שהתלמידים ימלאו את הטבלה באופן עצמאי, חשוב להשלים אותה על הלוח ולהסביר את ההקבלה בין הדברים, עד אשר אומר נתן: "אתה האיש".

רש"י מביא את דברי חז"ל היפים על דרכו של היצר, דברים אשר נסמכים על שלושה כינויים שונים לאותו אדם בפסוק אחד (פס' ד): "דימה את יצר הרע תחלה להלך שעובר לדרכו ואחר כך לאורח שנעשה אכסנאי ואחר כך לאיש שהוא בעל הבית". כך הוא טבעו של אדם – הרבה דברים מתחילים באקראי, והאדם משוכנע כי אין בכוחה של חווייה אקראית "להתאכסן" בקרבו, אך בפועל, כאשר הוא אינו

נמנע ממפגש אקראי זה, הדבר יכול להתבסס חיש מהר ולהפוך לנוהג קבוע שקשה מאד להיפטר ממנו.

חשוב להדגיש לתלמידים, מתוך דברי חז"ל אלו, עד כמה נדרשת זהירות למול היצר הרע, שמגיע כהלך, אך לבסוף מתיישב באופן קבוע והופך להיות "בעל הבית" על האדם.

← אנו נראה כי כאשר קבע דוד את גזר הדין לאיש העשיר, הוא בעצם קבע את גזר הדין לעצמו.

← המורה ישאל את התלמידים: בתחילת השיעור דיברנו על המשל. כעת, לאחר הלימוד – מדוע לדעתכם צריך לומר דברים באמצעות משל?

המשל מאפשר לשומע להפיק משמעות חדשה מן הדברים, באמצעות התבוננות עליהם מתוך הזווית הייחודית של סיפור המשל. ואמנם, דוד לא עמד על חומרת מעשיו אלא באמצעות משל נתן הנביא, ושפט את העשיר בחומרה רבה, בלא שידע כי את משפטו הוא חורץ. המשל בפרקנו נקרא: "משל כבשת הרש". נשאל את התלמידים איזה עוד משל מפורסם הם מכירים (למשל, משל יותם, שופטים פרק ט'). בהמשך הספר, נלמד על עוד משל מפורסם – משל האישה התקועית.

באמצעות המשל, הוכיח נתן את דוד, שעל אף ריבוי הנשים שהותרו לו על פי משפט המלך, לא נמנע מליטול אשתו של אחר, אשר איננה שייכת לו. המשל מציג בצורה מרגשת וחריפה את עניין השייכות לאחר – עד כמה משמעותית הכבשה לאיש הרש - ובכך הוא מעורר זעם רב על העשיר המפגין עוול וחוסר רגישות בקחתו את כבשת הרש "לעשות לאיש הבא אליו".

נמשיך ונראה מהו גזר הדין כלפי דוד:

קריאת פס' ז'-י': עונשו של דוד

נתן הנביא מוכיח את דוד על מעשהו החמור, בהדגישו את שפע הטוב שנתן לו ה' – המלוכה, הצלתו מיד שאול, בית ישראל ובית יהודה.

מעשהו של דוד הוא ביזיון לדבר ה'!

← המורה ישאל את התלמידים: מדוע מעשהו של דוד המלך הוא ביזיון לה', יותר מאשר כל אדם אחר?

דוד נמצא בתפקיד חשוב, והוא אמור להוות דוגמה ומופת לכל העם. מלך ישראל הוא "משיח ה'" (כמו שדוד כינה תמיד את שאול), ועל כן כל דבר שהוא עושה, נבחן הרבה יותר.

← חשוב לשים לב בפסוקים אלו, כי עיקר התוכחה אל מול דוד היא על גרימת מותו של אוריה (ניתן לחזור על כך שראינו בשיעור שעבר, שמבחינה הלכתית, דוד לא חטא באשת איש, ועל כן החטא החמור יותר הוא מותו של אוריה).
עונשיו של דוד: 1. החרב לא תסור מביתו עד עולם.

2. מישהו מאנשי ביתו ייקח את נשותיו לעיני השמש, כלומר- לא בסתר, אלא לעיני כולם

← שני עונשים אלו הם כתוספת לכך שכפי שפסק דוד, מגיע לו עונש מוות וכן תשלום פי 4 = 4 מילדיו ימותו בדרך בלתי רגילה (= "חרב לא תסור מביתך").

כעת, יבקש המורה מהתלמידים לפתוח את פרקנו בתנ"ך שלם ולשים לב מה נראה להם שונה ומוזר באופן הכתיבה של הפסוק הבא- פס' י"ג.

נראה, כי לפני ואחרי פסוק זה ישנו רווח גדול מאוד. כאשר ישנו רווח, זה אומר: "משהו קרה כאן". לא תמיד אנו מתייחסים בלימודינו למה שאירע ברווחים, אך הפעם נתמקד בכך, וכאן ניתן לדמיין שיש ברווח הזה מעין קישור והפניה לתהילים נ"א. כאשר דוד שומע כי הוא האיש, וכי מעשיו היו רעים בעיני ה' ועליו לקבל עונש, הוא לא מיד משיב לנתן הנביא, אלא זז הצדה ופונה בתפילה לה'.

← כל התלמידים יפתחו את פרק נ"א בתהילים, ונראה קודם כול, כי אכן דוד עומד בפרק זה מול נתן הנביא שבא לדבר אתו: "לְמַנְצֶם, מִזְמוֹר לְדָוִד. בְּבֹא-אֱלֹהֵי, נָתַן הַנְּבִיא כְּאִשֶׁר-בָּא, אֶל-בֵּית-שֶׁבַע".

מדהים ומפעים לראות את תפילתו של דוד, וכל לימוד חטא דוד ובת שבע שווה, אפילו רק בשביל להגיע למילים אלו. לא סתם חז"ל אומרים כי "דוד הקים עולה של תשובה" (מועד קטן ט"ז ע"ב; עבודה זרה ה' ע"א). הנפילה הייתה קשה, אך אנו לומדים מדוד המלך כיצד קמים מנפילה זו, כיצד חוזרים בתשובה.

מהי עיקר תפילתו של דוד ברגעים קשים אלו?

1. שה' ינקה ויטהר אותו מהחטא.

2. הודאה בכך שאכן חטא.

3. רצון לחזור ולהתקרב לה'.

← משימה לתלמידים: להעתיק לפחות פסוק אחד מתוך הפרק, לכל אחד מהנושאים הנ"ל שכתבנו.

← המורה ישאל את התלמידים: מה דעתכם על תפילתו של דוד?

לרוב, איך מגיב אדם שמאשימים אותו? מנסה לתרץ, להסביר, להפיל את האשמה על מישהו אחר. אך דוד מתגלה כאן בגדולתו. באופן מידי הוא עומד מול ה', מודה בכך שחטא, ומבקש מה' שוב ושוב שיטהר אותו וינקה אותו מהחטא. רוב הפרק לא עוסק בכלל בעונש. מבחינת דוד, עם כל הקושי- זו לא הנקודה. אלא הריחוק מה' וה"לכלוך" שנדבק אליו בעקבות החטא – הם אלו שכואבים לו.

קריאת פס' י"ג

דוד מקבל את דברי נתן ואומר: "חטאתי לה" - שתי מילים המקפלות בתוכן צער וכאב רב.

באופן מידי עונה לו נתן: "גם ה' העביר חטאתך לא תמות". חשוב להדגיש כאן איזו עוצמה יש לתשובה. לדוד היה מגיע עונש מוות (כדבריו "בן מוות האיש"), אך החזרה בתשובה האמיתית והפנימית שעשה דוד, מבטלת באופן מידי את הגזרה של עונש המוות. חז"ל אומרים על דוד המלך: "משעשה תשובה נכתב בחבורה של מעלה ונקרא עבד ה'" (שומר טוב לתהלים י"ח, ג') – התשובה העלתה את דוד לרמה גבוהה מאוד, עד שנקרא "עבד ה'", כמשה רבנו. אולם, מכיוון שדוד הנו מלך ישראל והחטא שחטא גורם לחילול ה' גדול, לא ניתן למחוק את כל עונשו, ולכן רק עונש המוות לדוד הוסר.

נראה זאת בפסוק הבא:

קריאת פס' י"ד

"אָפֶס, כִּי-נֶאֱפַץ נֶאֱפַת אֶת-אֵיבֵי ה', בְּדַבֵּר, הַזֶּה; גַּם, הַבֵּן הַיְלֹוד לְךָ-מוֹת יָמוּת"

אפס = אבל

דוד חטא לה' כמובן, ולא לאויבי ה', אלא כיון שהנביא משתמש כאן במילים כה חריפות – "נֶאֱחַץ נֶאֱחַץ אֶת", הוא נמנע מלהשלים ביטוי זה במפורש כלפי שמים, ונוקט בלשון שהיא דרך כבוד כלפי מעלה.

בגלל שחטאך גרם לכך שאויבי ה' ינאצו (ידברו בגנות עם ישראל), לכן עליך לקבל עונש, ובנך שנולד מבת שבע – ימות.

← משימה:

על כל שלישיית תלמידים ליצור הצגות קצרות של מקרים שבהם מישהו אחד עושה משהו שאינו ראוי ומקבל על כך תוכחה. מקבל התוכחה צריך להיזכר במעשהו של דוד המלך, ו"בעקבות דוד המלך" לחזור בתשובה ולתקן את מעשיו. עליו להשתמש באחת משתי המילים שלמדנו מדוד - "חטאתי", "טעיתי".

הצעות להמחשה:

הצגת פתיח- הממחישה כי גם אם בשר ודם אינו רואה את המעשים, הקב"ה תמיד רואה ומשגיח.
פנטומימה- סיפור משל כבשת הרש.

מציאת הנמשל- על התלמידים למצוא בעצמם ולהבין מהו הנמשל לסיפורו של נתן.

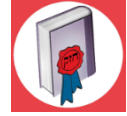
סיטואציות למציאת זכות- מתוך הבנה כי אנו יכולים לשפוט ולדון כל דבר שאנו רואים במציאות, ושלפי ההסתכלות שלנו, כך גם ה' ידון אותנו.
הצגה יצירתית- כדי להפנים את חשיבותה ומעלתן של התשובה ושל היכולת לתקן, התלמידים יציגו סיפור על התשובה בעקבות לימוד מדוד המלך.

מסרים והפנמה:

- א. הבנה כי כל מעשה שאנו עושים, מושגח על ידי ה', וגם אם אף אדם אינו יודע זאת, הקב"ה רואה הכול.
- ב. מעלתה העצומה של התשובה האמיתית ולקיחת האחריות על המעשים, עד כדי שינוי גזר הדין.
- ג. מעשהו של דוד המלך גרם לחילול ה', ועל כן הוא קיבל עונש קשה. עלינו לראות כיצד מעשינו גורמים לקידוש ה' ולא לחילולו.

סיכום:

נתן הנביא מגיע לדוד ומוכיחו באמצעות משל. בשיעור זה הבנו את המשל והנמשל. תגובתו של דוד חרצה את גזר דינו, ונתן מוכיחו כי גרם לחילול ה' במעשהו זה. ראינו כי לאחר ששמע דוד את דברי נתן, הוא פנה בתפילה לה', תפילה אותה ראינו בתהילים נא". דוד לקח אחריות על מעשהו והתחרט מול הקב"ה, ולכן קיבל הקלה בעונש ובוטל עונש המוות שלו. אך עקב חילול ה' הגדול שנעשה, בנו שנולד מבת שבע – ימות.